

דבר העורכת

לקוראים שלום!

אנחנו שמחים לפרסם בגיליון זה של הבטאון את הכתבה הזוכה בתחרות הכתיבה של קוראי נושאונצ'יק. עידו אורון בן ה-13.5 זכה עם עבודתו "חיות בר ביבשת אוסטרליה". תהנו!

וכן בגיליון – בפינה "רגע של הסטוריה" שמוליק כהן מספר על המלך הורדוס ותקופתו. ולבסוף, כבכל גיליון, חידון בולאי נושא פרסים.

באוסטרליה גם פרחים מרהיבים, אך על כך בפעם אחרת...

נתראה בגיליון הבא,

שלכם, שביט

חיות בר באוסטרליה

עידו אורון

אוסטרליה היא היבשת הקטנה ביותר בעולם, או האי הגדול ביותר בעולם – שטחה 7.7 מיליון קמ"ר בקירוב. היא נמצאת מדרום-מזרח ליבשת אסיה. לעתים מחשיבים אותה כחלק מאזור גיאוגרפי ותרבותי בשם אוקיאניה, הכולל מדינות וטריטוריות נוספות באוקיינוס השקט. אוסטרליה בת כמה מאות שנים. אוסטרליה היא פדרציה המאגדת שש מדינות ושתי טריטוריות:

המדינות –

1. ניו סאות' ויילס
2. ויקטוריה
3. קווינסלנד
4. אוסטרליה הדרומית
5. אוסטרליה המערבית
6. טסמניה

והטריטוריות –

1. הטריטוריה הצפונית
2. טריטוריית הבירה.

באוסטרליה מגוון רחב ומרהיב ביופיו של בעלי חיים מרהיבים, צבעוניים, מדהימים ומוזרים, עוצרי נשימה ממש. אני מאוד אוהב את החיות האוסטרליות, והן מאוד מעניינות בעיני, ולכן בחרתי בנושא זה לכתבה.

חיות כיס אוסטרליות

הקנגורו: הקנגורו הוא החיה שהכי מאפיינת את אוסטרליה, לצד הוומבט, הדינגו, האמו, המרינו והברווזן, אף-על-פי שיש כמה זנים של קנגורו בגינאה החדשה. יש כ-45 סוגי קנגורו בעולם, והגדול מביניהם הוא הקנגורו האדום. גובהו של הזכר מסוגל להתנשא עד כשני מטרים ומשקלו עד כ-90 קילוגרם.

קיימת אמונה כי כשהאירופאים הגיעו וראו את הקנגורו, הם שאלו את האבורג'ינים (ילידי אוסטרליה), מה שמה של החיה הזאת? הם ענו בשפתם קנ-גו-רו, שפירושו "אני-לא-יודע!".

הקנגורו מנתר בעזרת שתי רגליו האחוריות החזקות עד מאוד, ונעזר בתנועתו גם בזנבו החזק ובידיו הקדמיות כדי לדחוף את גופו קדימה. ראשו של הקנגורו קטן, אוזניו ארוכות ופיו דומה לזה של סוס. זנבו משמש גם לשמירת שיווי משקל בעת ניתור. הוא יכול להתקדם במהירות ממוצעת של 20-25 קמ"ש באמצעות ניתור. במרחקים קצרים הוא יכול להגיע עד ל-70 קמ"ש. הוא אף מסוגל לשמור על מהירות גבוהה של 40 קמ"ש למרחק של כ-2 קילומטרים. מהירותו התפתחה במשך השנים בגלל הצורך לכסות שטחים נרחבים

בחיפוש אחר מזון ולאו דווקא כדי להימלט מטורפים. הקנגורו הוא צמחוני, אוכל עשב ושורשים, ומעלה גרה. את שעות היום החמות הוא מעביר ברביצה, בעוד שבילילה ובשעות הבוקר המוקדמות הוא עסוק בחיפוש מזון (כלומר חיית לילה). כשהקנגורו רועה ואוכל הוא הולך על כל ארבע רגליו, ואז הוא כפוף קדימה וראשו קרוב מאוד לקרקע. מחמת ההשלכות שבאכילת עשב ושורשים, שינוי של הקנגורו התפתחו והשיניים החותכות שלו מסוגלות לקצור עשב הנמצא קרוב לאדמה ואילו הטוחנות שלו מסוגלות ללעוס אותו בקלות. תוחלת חיו של הקנגורו היא בין ארבע לשש שנים.

הקואלה: חיית הכיס שנראית כמו קוף, קוראים לה דב, ורוב האנשים בכלל לא יודעים שהיא בכלל ממשפחת הקנגוראים!

הקואלה, (בשפת האבוריג'ינים באוסטרליה: "חיה ללא מים") היא מין יונק כיס יחיד בסוגו ממשפחת הקנגוראים. בטבע, נפוצה הקואלה ביבשת אוסטרליה בלבד, בעיקר במזרחה; היא חיה באזורי יערות האקליפטוס, שעליו הם מזונה היחיד. הקואלות מבלות את רוב זמנן, כ-18 שעות ביממה, בשינה, בשאר הזמן הן תרות אחר מזון. לקואלה פרווה פלומתית ורכה. רוב גופה מכוסה בפרווה אפורה-חומה, אך אזור הבטן, אזור הפה והאוזניים לבנים. האף גדול יחסית ושחור, וצורתו כעין אליפסה. אורכו של פרט בוגר כ-70 סנטימטרים, ומשקלו נע בין 14 קילוגרמים. לקואלה רגליים וידיים חזקות, וציפורנים חדות, העוזרות לה לטפס על האקליפטוס החלק. הקואלה אינה

שותה, ומקבלת את מימיה דרך העלים רווי המים של האקליפטוס. הקואלה מנוקדת הזנב, צבעונית ומרהיבה ביופיה.

וולבי: הוולבי הוא למעשה קנגורו קטן, ומאפייניו זהים. הוולבי אובחן כמין נפרד ב-1817. גובהו עד 90 ס"מ ומשקלו בין 11 ל-25 ק"ג. הוא חי כ-18 שנה. הוולבי חי ביערות לא סבוכים. הוא ניזון מעשב, ומענפים. הוולבי חי בקבוצות קטנות, ובגיל שנתיים מגורש גור הזכרים מן הלהקה על ידי הזכר השליט.

וומבט: הוומבטיים הם משפחה של יונקים אוסטרלים מקבוצת חיות הכיס וממשפחת הקנגוראים, הנפוצים בטבע בערבות אוסטרליה ובטסמניה בלבד. לווומבטים רגליים קצרות ומבנה גוף שרירי ומוצק. אורך גופם הממוצע כחמישים עד שמונים סנטימטרים, גובהם הממוצע הוא כשלושים עד ארבעים סנטימטרים, משקלם בין עשרים לשלושים וחמישה קילוגרמים, צבע פרוותם חום - אפור ואורך חייהם הממוצע הוא כ-20 שנה. במקור, השם וומבט ניתן לחיה על ידי בני שבט האורה, תושביה המקוריים של אזור העיר סידני שבאוסטרליה. במשפחת הוומבטיים שלושה סוגים, ובהם שישה מינים.

אילנית אוסטרלית לבנה: אילנית אוסטרלית לבנה (שם מדעי: *Litoria caerulea*) היא מין של אילנית הנפוצה במקור באוסטרליה ובגינאה החדשה והובאה גם אל אזורים מסוימים בניו זילנד ובארצות הברית והתרבתה שם. המין אילנית אוסטרלית לבנה משתייך לסוג *Litoria* שבסדרת חסרי הזנב. האילנית האוסטרלית הלבנה היא מין גדול יחסית, ואורכה מגיע ל-10 סנטימטרים. תוחלת החיים של האילנית האוסטרלית הלבנה בשבי גבוהה בהשוואה למיני חסרי זנב אחרים ומגיעה לכ-16 שנים. האילנית האוסטרלית הלבנה נוחה לגידול בידי בני אדם ומסוגלת לחיות באזורים עירוניים, ובסביבת אדם; לרוב היא נמצאת על חלונות בתים, כשהיא מחפשת חרקים שנמשכים לאור. בשל תכונותיה הפיזיות והתנהגותה, האילנית האוסטרלית הלבנה נעשתה לחית מחמד אקזוטית ברחבי העולם. לחומר המופרש מעור האילנית סגולות רפואיות, והוא יכול לשמש כחומר מחטא בתכשירים ובחומרי חיטוי רקוחים. האילנית האוסטרלית הלבנה הייתה הצפרדע הראשונה שתועדה באופן מדעי באוסטרליה, על ידי הבוטניקאי והרופא האנגלי ג'ון וייט (White John). במקור נקרא המין *Rana caerulea* (צפרדע כחולה); על אף שצבע המין הוא ירוק. הצפרדעים שתפס וייט ושלח לארצו אנגליה ניזוקו בדרכם כתוצאה מחומר משמר ונעשו כחולים.

צפרדע קורובורי: צפרדע הקורובורי היא צפרדע רעילה, בין הראשונות שהתגלו. נקבוביות על העור שלה מפרישות אלקלואידים (alkaloids) שהוא רעל מסוכן. הצפרדע אפילו די יפה, ויש על עורה פסים בצבעי אזהרה (אל תתקרבו אלי!), צהוב ושחור.

בולים של צפרדע קורובורי, של נומבט ושל נמר חתולי

נומבט: הנומבט הוא חיה מתוקה ויפה, שאוכלת עד כ-20,000 טרמיטים ביום. הנומבט נראה כמו סנאי, ואורכו מקצה הזנב עד לקצה לשונו הוא כ-40 ס"מ.

נמר חתולי: הנמר החתולי הוא לא חתול ולא נמר... הוא טורף בעלי חיים קטנים ממנו, וחי ביערות הגשם האוסטרליים.

מכרסמים אוסטרלים

הדונארט ארוך הזנב: דונארט ארוך זנב הוא מכרסם שניתן למצוא במחילות באדמה ובשטחים המסולעים הגדולים והיפים של מדבר גיבסון. לדונארט יש שיניים חדות ולסת חזקה, העוזרים לו לצוד את טרפו שהוא בעצם עכבישים, חיפושיות, ג'וקים למיניהם, נמלים, נדלים, חרקים קטנים, ועוד כל מיני חסרי חוליות.

עכבר החולות המנתר: עכבר החולות המנתר או הקנגורו העכברושי, דומה מאוד לקנגורו (רק הרבה יותר קטן), ומכאן שמו. העכבר המנתר צד חרקים קטנים, כמו הדונארט. עכבר החולות המנתר חי במדבר סטרזליקי. במחילה אחת, שהיא כמטר אחד לפחות מתחת לאדמה, יחיו בין שלושה לחמישה עכברי חולות מנותרים. מזונו הוא שורשים, זרעים דגנים ועוד כל מיני צמחים, כלומר הוא צמחוני.

הפוסום אוסטרלי כסוף-אפור: הפוסום הוא מכרסם כיס שהגיע לניו זילנד מאוסטרליה ב-1837 בשביל תעשיית פרווה, אך לרוע מזלם של הניו זילנדים, ולמזלו של הפוסום, רוב הפרטים שהביאו מאוסטרליה שוחררו. עד שנת 1900 מצבם היה טוב, אך ב-1900 החלו לפוץ שמועות על הפרדסים שהתחילו שכן הפוסומים כירסמו אותם. הממשלה

הניו זילנדית ניסתה לעצור את התפשטות הפוסומים, אך ללא הועיל. כשניסו להרעיל אותם, הם הופחתו באופן זמני, אך חזרו כעבור כמה חודשים. שחרור פוסומים נאסר על ידי משרד הפנים, וצייד ויצור עורות הותר בצורה לא מופרזת.

במהלך שנת 1940 עלה מאוד הנזק שנגרם ליערות ניו זילנד על ידי הפוסומים, וב-1947 הוסרה כל הגבלה על ציד פוסומים ויצור עורות ופרוות. לאט לאט הידיעה הגיעה לרמה לאומית, ומאוחר יותר אפילו הציעו פרס של כשישה דולרים לפוסום, והועלה אפילו לשמונה דולרים, ובמשך אחת עשרה שנים חולקו למעלה מכ- 8,000,000 פרסים! אך ללא הועיל... בסוף שנות הארבעים הראה הסקר הראשון אודות הפוסומים שכמחצית משטח ניו זילנד מלא בפוסומים. בין השנים 1961 ל-1963 התפשטו הפוסומים לכ- 84% משטח המדינה! עד החלק הזה בסיפור, מסתכמים הפוסומים בניו זילנד כ- 70,000,000 (שבעים מיליון), כמו מספר הכבשים! וכידוע בניו זילנד כבשים הם מקור הפרנסה. מחמת העדר טורף טבעי בניו זילנד, לא היה דילול פוסומים בצורה טבעית. היום הפוסום נחשב לחיה המזיקה העיקרית בניו זילנד. הנזקים כוללים:

- הדבקת בקר וחזירים בשחפת.
- נזק לתבואה ולשדות מרעה ולפרדסים.
- פגיעה בעצים עיקריים לכלכלה: עצי צפצפה וערבה.
- קטילת עצים צעירים ופגיעה בגדילתם של עצים מבוגרים יותר על ידי שבירת הענפים הגבוהים וקילוף העץ ביערות אקזוטיים.
- באזורים שמורים, פוסומים גרמו לנזק חמור על ידי שינוי בית הגידול של חיות מקומיות חשובות.

- טריפת מיני חרקים ועופות מקומיים, עד לסכנת הכחדה.

פוסומים אוכלים בערך 21,000 טונות של צמחייה ליום, (300 גרם לפוסום * 70 מיליון פוסומים). פוסומים גורמים לכל היערות להתייבש בתקופה קצרה, והתייבשות יערות חיונית להתפשטות הפוסומים. פוסומים מסירים באופן סלקטיבי חלק מהצמחייה במהלך כמה עשורים. התוצאה היא יערות שחציים הרוסים וחלקם לא.

הפוסומים אוכלים ביצים של מיני יונים ובעיקר של ציפור נדירה בשם קוקאקו (ממשפחת הדבולוניים). פוסומים צולמו במצלמת לילה מאיימים על יונים ואוכלים את הביצים שלהם.

בגלל כל זאת דרוש פתרון ארוך טווח על מנת להתמודד עם התרבות הפוסום. הדבר נעשה על ידי שימוש בחיסונים המבוססים על פרוטאין אשר נמצא במעטפת ביצת הפוסום. שימוש בחיסון זה מפחית את התרבות הפוסומים על ידי כך שנקבת הפוסום תפסיק לייצר ביצים. בדרך זו התרבות הפוסום תקטן באופן משמעותי. שימוש ברעל ובמלכודות לא יעיל, כי הוא גם הורס יותר, וגם לא כל הפוסומים נתפסים.

הסנאי הדואה: הסנאי הדואה ניזון מחרקים ומפירות, והוא דואה מעץ לעץ בעזרת עור המתוח בין רגליו לידי, ומכאן שמו.

הקדמה לקיפודן הנמלים (echidna) ולברווזן:

יש מחלקה (של בעלי חיים), הנקראת באנגלית "Monotremes" והיא קיימת רק באוסטרליה. היא כוללת בתוכה רק שני מינים, קיפודן הנמלים האוסטרלי והברווזן. שניהם יונקים מיוחדים ביותר. הסדרה הזאת כוללת יונקים פרימיטיביים ביותר.

הברווזן: הברווזן הוא יונק פרימיטיבי ומעניין, המטיל ביצים במקום להמליט גורים.

הברווזן נתגלה לראשונה בשנת 1798 על ידי מספר אירופאים ששהו באוסטרליה. המושל השני של ניו סאות' ויילס, קפטן ג'ון האנטר, שלח לממלכת בריטניה הגדולה (בריטניה של פעם כמובן) חתיכת עור של ברווזן ורישום שלו. בתחילה המדענים הבריטיים היו בטוחים כי מדובר במתיחה. למשל,

ג'ורג' שאו שהיה בוטניקאי וזואולוג אנגלי, פרסם את התיאור הראשון של בעל החיים הייחודי בכתבה: "Naturalist's Miscellany" בשנת 1799, ובה אמר כי קשה שלא להטיל ספק בגילוי. גם רוברט נוקס האמין כי ייתכן ומדובר בפוחלץ שהוכן בידי מספר תושבים מאסיה. גופו של הברווזן נראה כגופו של בונה שנתפר לה מקור של ברווז. שאו אף ניסה לבדוק השערה זו, וניסה למצוא תפרים בגוף הברווזן. אחרי כמה שנים הוכח שהברווזן אכן

אמיתי. שמו האנגלי של הברווזן, "Platypus", נגזר מן המילים היווניות "πλατύς" ("פלאטיס", כלומר רחב ושטוח) ו-"πτερυξ" (בתעתיק: "פוס", כלומר כף-רגל שטוחה), בגלל צורתו.

קיפודן הנמלים האוסטרלי: המאובנים הראשונים של קיפודן הנמלים היו בעידן פליסטוקן, כלומר 1.75 מיליון שנים עד לפני 10,000 שנים. מקור שמו של הקיפודן הוא בגלל מראהו החיצוני (דמיון לקיפוד), באזור תפוצתו העיקרי (אוסטרליה) ומזונו (נמלים). גופו של קיפודן הנמלים האוסטרלי מכוסה בפרווה ובקוצים, והוא בעל חוטם ארוך במיוחד. לשונו דביקה, חזקה וארוכה, כדי לשלוף החוצה באמצעותה את החרקים שאוכל הקיפודן ממחילותיהם. כמו הברווזן, גם הקיפודן מטיל ביצים אף-על-פי היותו יונק.

זוחלים אוסטרלים

חומט אוסטרלי כחול לשון: החומט האוסטרלי כחול הלשון הוא הגדול מבין החומטים האוסטרלים. אורכו מחרטומו ועד קצה זנבו מגיע ל-45 ס"מ. משקלו הממוצע 500-300 גרם. החומט הוא בעל חיים יומי והוא ניזון מפרחים, פירות וגרגרים. הוא ניזון גם

מחרקים, חלזונות ושבלולים ולא יותר על פגרים. בלילה הוא מסתתר בגזע חלול או בין שברי אבנים על הקרקע.

בולים של חומט אוסטרלי כחול לשון, של דרקון מים מזרחי ושל נחש שוט צהוב פנים

דרקון מים מזרחי: דרקון המים המזרחי נקרא כך בגלל מראהו החיצוני המזכיר דרקון. יש לו גפיים חזקות מאוד בגלל הצורך שלו לטפס על סלעים ועצים. זנבו החזק משמש לו כעין משוט במים. הוא ניזון מחרקים.

נחש שוט צהוב פנים: נחש שוט צהוב פנים נקרא ככה בגלל מראהו החיצוני שנראה כמו שוט. יש לו עיניים עם מבט רציני, גופו אפור או ירוק זית, ופניו צהובים. סביב עיניו יש עיגולים שחורים. הוא נחש יום, ויש לו ראייה מאוד חדה.

חיות בית אוסטרליות

כלב רועים אוסטרלי: הכלב יובא לאוסטרליה על ידי סוחרים לפני כמה אלפי שנים. הוא עוזר לרעות את כבשי המרינו.

המרינו: המרינו הוא אחד מבעלי החיים הכי ידועים ונפוצים באוסטרליה וקצת בניו זילנד. המרינו הוא כבש בעל הרבה מאוד צמר, והוא רועה במשך כל השנה. המרינו נכנס שלוש פעמים לגז במהלך השנה. המרינו הוא בעצם הפרנסה של הרבה מאוד אוסטרלים שעדיין רועים צאן. כלב הרעייה של המרינו הוא בין השאר גם רועה אוסטרלי.

דינגו: (אינו חיית בית אלא יונק בר).
הדינגו הוא כלב הבר האוסטרלי. הדינגו צד ממכרסמים ועד חיות גדולות כקנגורו. הדינגו הוא כלב מהיר מאוד החי בלהקות קטנות אולם לעיתים הוא יוצר להקות גדולות למטרות ציד.

ציפורים אוסטרליות

הקוקברה: ציפור יפיפייה ואפילו קצת מצחיקה ומעצבנת... וכל זה בגלל קולה, שנשמע כמו צחוק... וזה לא בצחוק. זו אחת הציפורים הכי אופייניות לאוסטרליה.

הקוקטו: מככבת לצד הקוקברה בחיות האופייניות לאוסטרליה, ומאפייניהם די דומים. הקוקטו הוא למעשה סוג של תוכי אוסטרלי, רחוק משפחתו של הקוקטיל המוכר לנו היטב גם מהארץ. הוא נע בלהקות ענקיות, והוא צווח כאילו הוא כל הזמן מנסה להזהיר מפני סכנה התקרבת ובאה.

בולים של קוקברה, של קוקטו ושל עטלף רפאים

עטלף רפאים: עטלף אוסטרלי, שאם תראה את תמונתו מיד תצטמרר (לא בצורה מטאפורית, באמת! אבל תמונה לא ציור). הוא נראה ממש כמו רוח רפאים בחושך, וגם לא בחושך.

בולים של ינשוף נובח ושל ציפור הנבל

ינשוף נובח אוסטרלי: הינשוף הנובח נקרא כך בשל קולו שנשמע כמו נביחה ממש.

ציפור הנבל: לא הכרתי את הציפור הזאת, עד הסרטון שראיתי עכשיו. הבול לא משתווה למה שיש באמת, היא מדהימה! היא היא חקיינית מצוינת, וקולה יפה. כדאי לכתוב באינטרנט lyrebird ולראות סרטונים, חובה רמקולים.

האמו: האמו היא הציפור הידועה והמזדהה ביותר עם אוסטרליה. היא לצד הקנגורו מככבת בסמל של אוסטרליה. האמו דומה מאוד במאפייניו ליען, ורץ מהר מאוד מאוד. האמו בצד ימין.

פיית גדרון רבגונית: ציפור שיר קטנה. זנבה הצבעוני מזדקר בצורה יפה. הזכר צבעוני למדי, והנקבה חומה. הוא אוכל חגבים, חיפושיות, חידקוניות (סוג של חיפושית עם חדק), ועוד כל מיני חיות קטנות.

בולים של אמו ושל פיית גדרון רבגונית

סיכום

מהעבודה הזו למדתי הרבה דברים חדשים שלא ידעתי קודם על אוסטרליה ועל בעלי החיים שבה. ניתן לראות בעבודה הזו שאכן, כמו שציינתי בהקדמה, יש בעלי חיים מוזרים, יפים, מיוחדים ומגוונים. כדי למצוא את המידע אודות בעלי החיים נעזרתי בויקיפדיה, אנציקלופדיית ידיעות אחרונות, ידע מוקדם שלי וכמובן בן דוד שלי. שמחתי לגלות השנה שמאוסוף בולים ניתן ללמוד דברים חדשים, להרחיב אופקים באופן מהנה. עבודה זו חיזקה בי את הרצון לטוס לביקור באוסטרליה.

לתגובות ניתן לפנות לעידו אורון בכתובת: ido.aron@gmail.com

רגע של הסטוריה – הורדוס ותקופתו

שמוליק כהן

ארבעת המאמרים האחרונים הוקדשו להסטוריה המודרנית של ארץ ישראל. הפעם החלטתי ללכת אחורה כאלפיים שנה. מאמר זה יוקדש לגדול הבנאים של ארץ ישראל, ואחד המלכים המשפיעים ביותר על יהודה – הורדוס הגדול.

הורדוס היה יהודי, אך בן למשפחה אדומית מכובדת ובעלת שליטה. סבו של הורדוס, אדומי שהתגייר, היה נציב אידומאה (אזור ביהודה שאוכלס על ידי אדומים לאחר גלות בבל) ואביו של הורדוס, אנטיפרוס, שימש גם הוא כפקיד בכיר בממשל החשמונאי בימיה של שלומציון המלכה. לאחר מותה של שלומציון המלכה, עלה הורקנוס בנה לשלטון לאחר סכסוכים רבים. הוא גם שימש ככהן הגדול. תחת השלטון של הורקנוס אנטיפטרוס היה למעשה האיש החזק ביהודה, אך היה לו מספיק טאקט ותבונה שלא לפגוע בעליונותו הפורמאלית של הורקנוס. אנטיפטרוס גם דאג למינויים הולמים לשני בנים, פצאל והורדוס. פצאל מונה למושל ירושלים והורדוס מונה למושל הגליל. היה זה בשנת 47 לפני הספירה, כאשר הורדוס היה בן 25. אז גם קבלו אנטיפטרוס ובניו אזרחות רומית.

בולי מצדה – אחד ממפעלי הבניה של הורדוס

עם בואו לגליל החל הורדוס לפעול כנגד קבוצת מורדים חמושה שהטילה את חיתתה על אזור הגבול של הגליל עם סוריה, ונהגה לפשוט על ערים פגאניות בסוריה. הורדוס הצליח ללכוד את ראש המורדים והרגו, יחד עם חברי כנופייתו, ללא משפט. מיותר לציין שפרשה זאת לא רק שהפכה את הורדוס לאחת הדמויות הפופולאריות בקרב תושבי סוריה הפגאנים, אלא גם קירבה אותו לנציב הרומי בסוריה. אולם לא רק תמיכה הביאה לו פרשה זאת. לפי החוק ביהודה רק מלך היה רשאי להרוג אדם ללא משפט, ומעשה זה של הורדוס גרם לזעם בקרב האוכלוסיה היהודית בגליל ובארץ ישראל. במהרה הוגשה נגדו תביעה, והורדוס נדרש להגיע לירושלים על מנת לעמוד לדין בפני הסנהדרין. הורדוס, אז "תכשיט" בן 25 בלבד, חשב בתחילה פשוט לכבוש את ירושלים ובכך לגמור עם ה"מטרד" הזה, אך אביו ואחיו הצליחו לשכנעו לסיים את

ירושלים - מקום
מושב הסנהדרין

הפרשה ביותר תחכום ופחות כח. הורדוס עלה לירושלים כאשר הוא לבוש במדי שרד בצבע ארגמן ועל ירכו התנוססה חרב. יחד עימו עלו איתו לירושלים מספר לא קטן של שומרי ראש. בתחילה נראה היה שאנשי הסנהדרין אכן חשו מאויימים מספיק על מנת לזכותו, אולם אז נישא נאום נרגש בגנותו של הורדוס, והיה חשש שהורדוס יורשע. הורקנוס שהבין את ההשלכות של הרשעתו והוצאתו להורג של הורדוס, הכריז על הפסקה בדיונים והורה על חידושים למחרת היום. בו בלילה הסתלק לו הורדוס (ככל הנראה לפי בקשתו של הורקנוס עצמו) מירושלים, והמשפט מעולם לא חודש.

בשנת 40 לפני הספירה פלשו לארץ ישראל האויבים המרים של הרומאים באותה תקופה, הפרתים. הם הדיחו את יוחנן הורקנוס מהשלטון וכרתו את אוזנו על מנת למנוע ממנו לכהן ככהן גדול (הכהן הגדול היה אמור להיות אדם בריא ושלם, וללא שום בעיה בריאותית או פגם פיסי). אחיו של הורדוס, פצאל, נכנע והתאבד בשבי הפרתי. הורדוס הצליח לברוח עם משפחתו למצדה. בדרך התהפכה מרכבתה של אמו והורדוס, שהיה בטוח שהיא נהרגה, התמוטט. כאשר הבין שאמו בין החיים התעשת, ניהל קרב כנגד רודפיו והצליח להדפם, לחלץ את משפחתו ולהביאה למצדה. הורדוס לא שכח את המקום בו כמעט ראה את סופו, ולאחר מספר שנים, כאשר היה כבר מלך יהודה הוא הקים שם את הרודיון: עיר מחוז עם ארמון מבצר מלכותי, ושם גם קבע שייקבר לאחר מותו.

מצדה - אתר מורשת עולמית

לאחר שהצליח לשים את משפחתו במקום מבטחים במצדה, המשיך הורדוס לבד במנוסה לכיוון מצרים, ומשם הפליג לרומא. ברומא הוכתר כמלך יהודה, ובשנת 36 לפני הספירה חזר לארץ ישראל יחד עם הצבא הרומי. משפחתו של הורדוס נשארה במצדה אך בשל מחסור במים כבר חשבה להכנע. גשם פתאומי הציל את חייהם. את השיעור הזה הורדוס למד היטב. כאשר הפך את מצדה מעוד מוצב על גבול הממלכה לאתר מלכותי, הוא בנה מערכת בורות מים מדהימה, ששימשה בהצלחה את המורדים כמעט שמונים שנה לאחר מותו.

לאחר מיגורם של הפרתים, הפך הורדוס למלך יהודה, כשהוא נשען על תמיכת הצבא הרומי. על מנת לנסות ולקבל לגיטימציה מהיהודים גירש הורדוס את אישתו

הראשונה דוריס, ובמקומה נשא לאישה את מרים החשמונאית. הורדוס קיווה שנישואיו למרים החשמונאית יאפשרו לו להציג את עצמו בפני העם כהמשך טבעי של השושלת החשמונאית, תקווה שמעולם לא התממשה. למרות שהסיבה לנישואיו עם מרים היתה פוליטית, הורדוס אהב את מרים באמת ובתמים, אולם נישואים אלה הסתיימו באופן טראגי. המתיחות בין הורדוס למרים החלה לאחר רצח אחיה של מרים, אריסטובולוס השלישי. אריסטובולוס היה נער בן 18 וכבנו של הורקנוס השני, הוא החליף אותו בכהונה הגדולה (כזכור, הורקנוס נפסל לשמש ככהן לאחר שהפרתים כרתו את אוזנו).

הורדוס חשש שאריסטובולוס הפופולארי יהווה איום כנגדו. הוא הזמין אותו לארוחה

בארמונו ביריחו, ולאחר מכן דאג שמשרתיו יטביעו אותו בבריקה. לנתיניו הוא תאר את ההוצאה להורג כתאונה שארעה תוך כדי משחק בבריקה. לאחר רצח אחיה, החלה מרים מתרחקת מהורדוס. הקרע הסופי בין השנים חל בשנת 30 לפני הספירה. הורדוס הפליג לרודוס על מנת להביע את נאמנותו לשליט החדש, אוגוסטוס. הוא חשש שלא יחזור בחיים מפגישתו עם אוגוסטוס. הוא השאיר את מרים בידי גיסו יוסף, והורה לו להרוג אותה במידה והוא לא יחזור. יוסף עשה את טעות חייו וגילה למרים על הפקודה הסודית. כאשר שב הורדוס ליהודה, התעמתה עימו מרים על כך, והורדוס שהיה פרנואיד פירש זאת כרומן בין יוסף למרים. הורדוס לא היסס, והרג את השניים. כל חייו לאחר מכן הוא הצטער על הריגת מרים. בתלמוד אף מופיע תאור זוועה כיצד ניסה לשמר את גופתה על ידי צפויה בדבש. אין לתפוס תיאור זה כתיאור ריאלי, אלא כנסיון להשחיר את דמותו, אך נסיון זה בהחלט משתמש בדיכאון של הורדוס לאחר רצח מרים.

מגדל דוד, מקום ארמונו של הורדוס בירושלים

אוגוסטוס על בול איטלקי

לא היתה זאת הפעם היחידה שהורדוס הרג את הקרובים לו. כעבור שנתיים הוציא להורג את חמתו אלכסנדרה (אמה של מרים), וכעבור מספר שנים הוציא להורג את שני בניו ממרים, אלכסנדר ואריסטובולוס. גם יורש העצר, אנטיפטרוס, בנו בכורו מאישתו הראשונה דוריס הוצא להורג חמישה ימים לפני מותו של הורדוס, משום

נמל קיסריה

שהלה חשש שהוא מנסה לרשת אותו עוד בחייו. מספרים שאוגוסטוס, הקיסר הרומי התבדח פעם ואמר שעדיף להיות חזיר בחצרו של הורדוס מלהיות בנו בכורו.

לא רק רצחנות מטורפת אפיינה את הורדוס. מפעלי הבניה שלו היו מהגדולים בהסטוריה של ארץ ישראל. תקצר היריעה מלפרט את כל מפעלי הבניה שלו, ולכן אסתפק בעיקריים שבהם. הורדוס בנה שתי ערים ביהודה: סבסטיה וקיסריה, שהפכה להיות הנמל הגדול ביותר בארץ ישראל. למרות היותו יהודי, קיסריה נבנתה כעיר פגאנית עם תיאטרון, היפודרום, מקדש לאוגוסטוס ומאפיינים פגאנים נוספים. העיר גם נקראה על שמו של אוגוסטוס, הקיסר הרומי באותה תקופה. סבסטיה נקראה גם היא על שמו של אוגוסטוס, משום שביוונית התואר אוגוסטוס היה סבטסטוס.

על מנת למצוא חן בעיני היהודים הוא שיפץ את בית המקדש. המילה "שיפץ" היא המעטה. הורדוס הרחיב את הר הבית, ובנה היכל גדול. איך מרחיבים הר? המדרון של

הר הבית ירד מצפון לדרום. הוא חתך את פסגתו בצפון, בנה קמרונות בחלקו הדרומי והניח עליהם פלטפורמה. לאחר השיפוץ של הורדוס הפך הר הבית למתחם המקודש הגדול ביותר בעולם. בית המקדש היה כה מפואר עד שבתלמוד, מקור יהודי שאינו חשוד באהדה להורדוס, נכתב ש"מי שלא בניין הורדוס לא ראה נאה מימיו". אולם לא רק היהודים התלהבו מבית המקדש. ההסטוריון הרומאי פליניוס הזקן כתב על "ירושלים המפורסמת לאין שיעור בין ערי המזרח".

מצדה מלמדת אותנו על אופיו של הורדוס. אם היום נראה שהמקום נמצא "בסוף העולם", הרי שבתקופת בית שני, כאשר כביש הבקעה לא היה קיים הוא היה הרבה יותר מרוחק. הדבר לא הפריע להורדוס לבנות במקום אתר מלכותי עם ארמונות מפוארים ושני בתי מרחץ. כמובן שעל מנת להפעיל בית מרחץ צריך מים ועצים, ושני אלה אינם שכיחים באיזור מצדה. את הורדוס זה לא עניין. כאדם בעל נפש רומאית הוא דרש בית מרחץ גם אם זה סותר את כל חוקי הטבע וההגיון.

מפעלי הבניה של הורדוס – מצדה, קיסריה, ירושלים וההרודיון

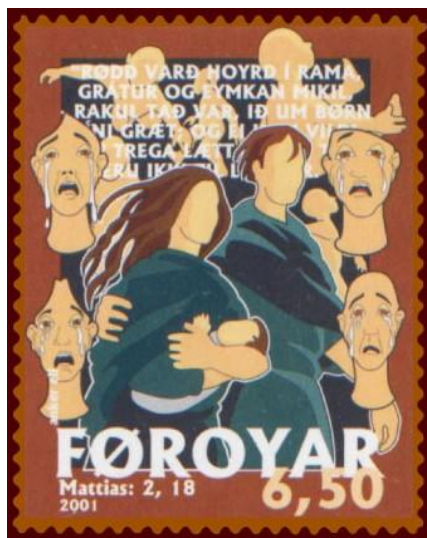
אתר נוסף הרומז על אופיו של הורדוס הוא הרודיון. הורדוס החליט להקים במקום בירת מחוז יש מאין. את הסיבה לכך כבר הסברתי (התהפכות מרכבת אימו במקום). אבל הורדוס לא היסס לשפוך טונות של עפר מסביב למבצר, לכסות תיאטרון שהוא בנה כמה שנים קודם רק כדי להקים לעצמו אחוזת קבר שתיראה היטב מירושלים. תנסו לדמיין לעצמכם את החיוך של הורדוס כאשר הוא חשב על יהודי ירושלים שגם לאחר מותו תישאר להם מזכרת ממנו.

מפעל בניה נוסף המיוחס להורדוס הוא מערת המכפלה, או ליתר דיוק המבנה מעל מערת המכפלה. חשוב לציין שאין תיעוד של בניית המבנה על ידי הורדוס, אולם הסגנון המונומנטלי, ובמיוחד גודל אבני הבניין וסיתות השוליים שלהם מהווים אינדיקציה לבנייה הרודיאנית.

למרות שתחת שלטונו של הורדוס המצב הכלכלי ביהודה היה טוב, ולמרות העובדה ששלטונו שם קץ למלחמות האזרחים שאפיינו את שלהי התקופה החשמונאית,

עריצותו של הורדוס הפכה אותו לדמות שלילית במקורות היהודים. על מידת השנאה כלפיו אפשר ללמוד מהפרשה האחרונה הקשורה בשמו. כאשר הורדוס גסס, הוא חשש שיום מותו יהפוך ליום שמחה ביהודה. על מנת למנוע מהעם לפרוץ בחגיגות מיד לאחר מותו, הוא כלא כמה מאות מנהיגים מקומיים, והשאיר הוראה להוציאם להורג ביום בו הוא עצמו ימות. תקוותו היתה שהעם יהיה עצוב ביום מותו, גם אם העצב לא יהיה בשל מותו. לאחר מותו, אחותו ובנו המרו את פיו ושחררו את העצורים.

לא רק ההסטוריה היהודית שופטת את הורדוס לחומרה. המסורת הנוצרית רואה בו סמל לרוע המושלם – האנטיכריסט. לפי המסורת, כאשר נולד ישוע, זרח כוכב בשמי המזרח. שלוש דמויות מסתוריות המכונות מגושים באו לירושלים על מנת להשתחוות למשיח שנולד. כאשר שמע על כך הורדוס הוא ביקש מהם שידיעו לו היכן נמצא המשיח, על מנת שגם הוא יוכל לבוא ולהשתחוות לו. המגושים המשיכו בדרכם לבית לחם, שם פגשו את המשפחה הקדושה, השתחוו בפני ישוע והעניקו לו מתנות לרוב. אולם בניגוד לבקשת הורדוס, לא חזרו דרך ירושלים ולא מסרו לו את מיקומו של ישוע. על מנת לנסות ולמנוע את שליחותו של ישוע, טבח הורדוס בכל התינוקות בבית לחם. ארוע זה נקרא במסורת הנוצרית טבח התמימים, והוא הסיבה לבריחת המשפחה הקדושה למצרים עד למותו של הורדוס.

בול של איי פארו המוקדש לטבח התינוקות על ידי חיילי הורדוס, ובריחת המשפחה הקדושה למצרים

בול מפינלנד - ילדים מציגים את הורדוס ושלושת המגושים

חידון מספר 42

איזו מדינה?

איזו מדינה הנפיקה את הבול שלפניכם?

- א. סין
- ב. סרביה
- ג. סלובקיה
- ד. סורינאם

מי האיש?

הבול מראה דיוקן עצמי שצייר _____, גדול ציירה של _____, שחי במאה ה-_____.

איך נקראית יצירתו המפורסמת ביותר?

זהה את האתר

שנית _____ לא תיפול.

מי בנה את המבצר באתר זה?

מתי הוטל במקום מצור, ומה עלה בגורל המתבצרים?

את הפתרונות יש לשלוח למערכת nosonchik@gmail.com עד ל-15 ביולי. הפותרים מתבקשים לציין את גילם. בין הילדים ובני הנוער שיפתרו נכונה את החידות יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. התשובות לחידות ושם הזוכה יפורסמו בגליון הבא.

פתרון חידון מספר 41

איזו מדינה?

התשובה הנכונה היא ד' – גרינלנד.

מי האיש?

הבול מוקדש לזכרו של חסיד אומות העולם **ראול ולנברג**, דיפלומט שוודי שפעל בהונגריה בימי מלחמת העולם השנייה. ולנברג, אשר הציל ממוות עשרות אלפים, נפל בשבי הסובייטי בסוף המלחמה, ועקבותיו לא נועדו מאז.

זהה את האתר

הבול מראה חלק מ"העיר האסורה", אתר התיירות הגדול ביותר בעיר בייג'ינג, בירת סין. בעבר היה האתר מקום מגוריה של משפחת הקיסר הסיני.

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה עלה שמו של עומרי שכטר בן ה-12. עומרי זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית.

מכתבים למערכת – לכל תגובה, הצעה או שאלהניתן לפנות אלינו בכתובת
nosonchik@gmail.com